

Голові разової спеціалізованої вченої
ради PhD Західноукраїнського
національного університету
д.е.н., професору, професору кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія
Горину Володимирі Петровичу

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Буряченка Андрія Євгеновича на дисертаційну роботу Онищука
Сергія Ігоровича на тему: «Шляхи зміцнення фінансового
потенціалу територіальних громад», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та
адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Однією з найбільш успішних реформ, проведених у незалежній Україні, стала реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а в її межах – децентралізація державного управління, спрямована на створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. Центральне місце у процесі реформування відводилося питанням фінансового забезпечення територіальних громад, яке складає основу їх поточного функціонування та забезпечення сталого розвитку, що необхідно для формування в державі повноцінного інституту місцевого самоврядування, а також більш повного задоволення різноманітних та все зростаючих потреб громадян.

Новітні загрози, пов'язані із триваючою уже четвертий рік військовою агресією росії проти України, призвели до масштабних негативних наслідків для держави і територіальних громад – значних людських втрат, знищення та руйнації великої кількості виробничих, інфраструктурних та соціальних об'єктів, житлового фонду. У зв'язку з цим перед органами місцевого самоврядування постали складні завдання щодо забезпечення життєдіяльності населення, протидії гуманітарній кризі та відновлення критичної інфраструктури і місцевого господарства. Це зумовило різке зростання видатків місцевих бюджетів на територіальну оборону, соціальний захист і підтримку внутрішньо переміщених осіб та ліквідацію наслідків руйнувань.

Разом з цим, фінансовий потенціал багатьох територіальних громад суттєво знизився внаслідок звуження податкової бази, зменшення кількості платників податків, знищення, призупинення діяльності або релокації суб'єктів господарювання. Тому тема дослідження Онищука С. І. характеризується актуальністю, що зумовлено об'єктивною потребою у пошуку нових концептуальних підходів та вироблення практичних механізмів зміцнення

фінансового потенціалу територіальних громад. Такі дослідження необхідні для забезпечення стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану, створення підґрунтя для післявоєнної відбудови та реалізації стратегічних завдань сталого розвитку територій в контексті європейської інтеграції України.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету і є складовою науково-дослідної роботи: «Фінансова система у забезпеченні стійкого економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0121U109150). Крім того, автор прийняв участь у наданні науково-професійних послуг за господарським договором «Наукове консультування щодо удосконалення інституційного забезпечення розроблення та реалізації бюджетної політики в територіальній громаді».

Тема дисертаційного дослідження відповідає стратегічним напрямкам розвитку публічних фінансів України, спрямованим на зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад, місцевого самоврядування, забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та зміцнення економічної самодостатності територіальних громад.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації,
їх достовірність та повнота висвітлення**

Ознайомлення з дисертаційною роботою Онищука С. І. підтверджує високий рівень виконаного дослідження, належну обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість результатів роботи забезпечується, насамперед, завдяки логічній побудові дослідження, чіткій структуризації матеріалу та досягненню визначеної мети і вирішенні поставлених завдань. Автор демонструє здатність поєднувати теоретичний аналіз із прикладним дослідженням фінансового потенціалу територіальних громад України, що дало змогу сформулювати науково обґрунтовані та практично значимі наукові результати.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням сучасних методів дослідження, в основу яких покладено діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення фінансових процесів. Автор використав комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: абстрактно-логічний та метод узагальнення; аналіз, синтез та порівняння; економіко-статистичні методи (зокрема регресійний аналіз); метод класифікації та групування; графічний і табличний методи; системно-структурний аналіз. Завдяки такому підходу забезпечено об'єктивність аналізу та обґрунтованість розроблених рекомендацій щодо зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад України.

Всі висновки і пропозиції сформульовані автором в результаті власного наукового пошуку, який спирається на широку інформаційну базу, а також завдяки застосуванню системи сучасних методів дослідження. Пропозиції здобувача щодо зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад

України достатньою мірою обґрунтовані, є своєчасними та стратегічно важливими для подальшого розвитку нашої держави.

У I розділі «Теоретичні засади фінансового потенціалу територіальних громад» поглиблено теоретичні підходи до визначення економічної сутності фінансового потенціалу територіальної громади; досліджено підходи щодо класифікації джерел фінансових ресурсів територіальних громад та розкрито теоретичні передумови для оцінювання фінансового потенціалу територіальних громад.

Автор слушно підкреслює, що наявність ресурсів не завжди гарантує стійкий розвиток і приходять до висновку, що фінансовий потенціал громади – це не лише обсяг фінансових ресурсів, а й комплексна спроможність ефективно акумулювати, розподіляти та нарощувати ресурси для якісного надання послуг населенню.

Розглянуто класифікацію джерел формування фінансових ресурсів територіальних громад та узагальнено принципи, покладені в основу системи фінансових ресурсів територіальних громад; згруповано найбільш перспективні види фінансових ресурсів залежно від рівня складності їх залучення (середня і висока складність). Крім того, запропонована класифікація джерел формування фінансових ресурсів територіальних громад за рівнем впливу на фінансовий потенціал.

Сформульовано причини необхідності визначення теоретичних передумов оцінювання фінансового потенціалу територіальних громад, розглянуто основні методики оцінки, визначено етапи процесу оцінювання та підготовчої роботи, яка передуює оцінці.

У II розділі «Аналітичне дослідження фінансового потенціалу територіальних громад» проаналізовано стан фінансових ресурсів територіальних громад України, в тому числі досліджено склад і динаміку доходів та видатків місцевих бюджетів і виявлено тенденції щодо формування і використання коштів місцевих бюджетів; проведена оцінка впливу капітальних видатків на формування фінансових ресурсів територіальної громади. За допомогою регресійного аналізу встановлено залежність і тісний зв'язок між показниками обсягів власних доходів територіальної громади, надходженнями податку на доходи фізичних осіб, місцевими податками і зборами та офіційними трансфертами.

Проведене дослідження основних видів ризиків та спричинених ними загроз для фінансового потенціалу територіальних громад дозволило виокремити основні загрози, ризики та наслідки для фінансового потенціалу територіальних громад у воєнний період. Автором запропоновано проведення моніторингу основних загроз для фінансового потенціалу територіальних громад за такими напрямками: моніторинг дохідної частини, моніторинг видаткової частини бюджету та моніторинг соціально-економічного середовища.

У III розділі «Пріоритети та заходи щодо зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад» обґрунтовано пріоритетні напрямки та заходи щодо зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад України, зокрема,

активізація міжнародної співпраці територіальних громад в контексті залучення альтернативних фінансових ресурсів; використання кращого світового досвіду у сфері зміцнення фінансового потенціалу спільнот на місцевому рівні; систематизовано інструментарій зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад у період воєнного стану і післявоєнного відновлення.

Відзначено позитивні надбання останніх років у сфері міжнародного співробітництва територіальних громад України, разом з цим, наголошено на наявних проблемах; виокремлено ключові фази для забезпечення системного підходу до міжнародної співпраці територіальних громад.

На основі вивчення кращого світового досвіду щодо зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад відзначено, що одним із найбільш актуальних напрямів є поглиблення децентралізації державного управління і, зокрема, бюджетної децентралізації, та забезпечення фіскальної автономії органів місцевого самоврядування.

Порівняння методичних підходів до бюджетування дало змогу автору аргументувати доцільність «нульового» бюджетування для територіальних громад у період воєнного часу, застосування якого сприятиме підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. Запропоновано комплексний підхід до побудови стратегії управління фінансовими ризиками територіальних громад у воєнний період, який охоплює такі напрямки: Безпека, Гнучкість та Стійкість.

Обґрунтовано напрями зміцнення та розширення фінансового потенціалу в частині доходів і видатків територіальних громад, а також налагодження міжнародної співпраці та управління фінансовими ризиками. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підтримці достатнього рівня фінансової стійкості територіальних громад України під час воєнного стану, а також попередженню виникнення кризових явищ, що складатиме основу для подальшого сталого розвитку держави.

Дисертаційна робота має чітку й логічну структуру і зміст, що підпорядковано досягненню сформульованої мети - обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо зміцнення та розширення фінансового потенціалу територіальних громад в умовах децентралізації та воєнних викликів.

Кожен розділ дисертації завершується конкретними висновками; узагальнені висновки дисертації сформульовані відповідно до поставлених в роботі завдань. Анотація дисертаційного дослідження повною мірою висвітлює основні положення і висновки, відображає структуру роботи та логіку викладення матеріалу.

Одержані у дисертації результати є об'єктивними і достовірними, що підтверджується також опрацюванням здобувачем великої кількості джерел української і зарубіжної наукової і методичної літератури, чинної нормативної бази, що регламентує фінансове забезпечення місцевого самоврядування в Україні. В аналітичній частині роботи використано великий масив статистичних матеріалів Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів

України, Державної служби статистики України, міжнародних фінансових організацій. Все це дало змогу автору провести глибоке дослідження та обґрунтувати висновки і пропозиції, які мають теоретичну і практичну цінність.

За темою дисертаційної роботи автором опубліковано самостійно та у співавторстві 10 наукових праць загальним обсягом 5,12 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,4 друк. арк., з них: 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science, 5 – публікацій апробаційного характеру. В публікаціях представлено основні положення та одержані результати дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

До основних положень і результатів дисертаційного дослідження, що визначають його наукову новизну, слід віднести:

- удосконалене трактування сутності фінансового потенціалу територіальної громади як інтегрованої здатності територіальної громади не лише мобілізувати наявні фінансові ресурси, а й генерувати нові можливості для отримання економічного ефекту або суспільних благ;
- структурування та змістовне наповнення стратегії управління фінансовими ризиками територіальних громад у воєнний період з виокремленням трьох складових: «Безпека» (мінімізація ризиків дохідної частини), «Гнучкість» (оптимізація та посилений контроль витрат) та «Стійкість» (ефективне управління активами та кадровим потенціалом);
- науково-методичний підхід до реалізації міжнародної співпраці територіальних громад з метою залучення додаткових фінансових ресурсів та зміцнення їх фінансового потенціалу в частині виокремлення та деталізації ключових фаз: підготовчої (комплексна оцінка інституційної готовності), активної (проектний менеджмент і формування партнерств) та реалізаційної (забезпечення прозорості та звітності) і визначення їх змісту та цілей;
- науково-методичний підхід до бюджетного планування на місцевому рівні в умовах новітніх викликів в частині обґрунтування доцільності переходу від традиційних методів до «нульового» бюджетування; запропонована послідовність реалізації «нульового» бюджетування, адаптована для територіальних громад в умовах воєнного стану;
- розвиток підходів до систематизації фінансових ресурсів територіальних громад і принципів їх формування та використання; запропонована класифікація фінансових ресурсів за ознакою їх впливу на фінансовий потенціал територіальних громад з виокремленням трьох рівнів впливу: високий, середній та низький; визначення груп фінансових ресурсів в межах кожного рівня;
- науково-методичні підходи до оцінювання фінансового потенціалу територіальних громад в частині визначення теоретичних передумов оцінювання, етапів підготовчої роботи та її впливу на методологію оцінювання, а також методів оцінювання із застосуванням класифікації територіальних громад за

критерієм безпекової локації з акцентом на відмінностях у показниках, які формують фінансовий потенціал різних категорій територіальних громад;

- розвиток стратегічного інструментарію управління ризиками фінансового потенціалу територіальних громад в частині впровадження системи тривекторного моніторингу (доходи, видатки, соціально-економічне середовище); систематизація основних ризиків, загроз та їх індикаторів; визначення можливих наслідків виникнення загроз; обґрунтування тактичних заходів фінансової політики органів місцевого самоврядування для мінімізації наявних ризиків і загроз;

- обґрунтовані шляхи та інструменти зміцнення і розширення фінансового потенціалу територіальних громад у період воєнного стану і післявоєнного відновлення з виокремленням таких складових: 1) активізація та диверсифікація дохідної бази; 2) раціоналізація та підвищення ефективності витрат; 3) співпраця та координація; 4) управління ризиками.

Практичне значення отриманих результатів дослідження.

Практичне значення дослідження Онищука С. І. полягає у розробці пропозицій, що можуть бути використанні державними і місцевими органами влади у процесі удосконалення управління фінансовими ресурсами територіальних громад з метою зміцнення їх фінансового потенціалу.

Практичне значення одержаних у роботі результатів підтверджується відповідними довідками:

Тернопільської військової державної адміністрації № 42-33/1906 від 30.12.2025 р. – щодо використання окремих результатів і висновків дисертаційної роботи при аналізі стану фінансових ресурсів територіальних громад, а також для підготовки пропозиції до органів виконавчої влади щодо розподілу коштів Державного бюджету України між територіальними громадами;

Кременецької міської ради № 627/02-27 від 26.11.2025 р. – щодо використання при підготовці та реалізації місцевих програм у сфері цивільного захисту окремих теоретико-методичних результатів дисертації в частині моніторингу та ідентифікації загроз для фінансового потенціалу територіальних громад;

Золочівської міської ради Золочівського району Львівської області № 379 від 16.12.2025 р. – щодо використання в процесі планування доходів бюджету практичних пропозицій із застосування зарубіжного досвіду для зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад.

Західноукраїнського національного університету №126-28/2953 від 31.12.2025 р. – щодо впровадження результатів дослідження у навчальний процес при викладанні дисциплін: «Фінанси територіальних громад» (перший рівень вищої освіти, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок») та «Управління фінансовими ресурсами територіальних громад» (другий рівень вищої освіти, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»).

Таким чином, результати дисертації мають не лише теоретичне, а й вагоме

практичне значення, що підтверджується фактом їх застосування в органах державної влади і місцевого самоврядування та в навчальному процесі.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи та публікацій Онишука С. І. показав, що автор дотримується принципів академічної доброчесності. Так, у тексті дисертації належним чином оформлені посилання на використані літературні, нормативні і статистичні джерела, що засвідчує повагу до авторських прав та застосування принципів наукової етики в процесі наукового пошуку. В дисертації і публікаціях не виявлено академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій результатів дослідження або неналежного цитування. Таким чином, дисертаційна робота відповідає принципам академічної доброчесності в повному обсязі.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Окремі положення дисертаційної роботи мають дискусійний характер і можуть стати предметом подальших наукових пошуків.

1. У розділі 1 «Теоретичні засади фінансового потенціалу територіальних громад» доцільно було прописати і наочно представити склад фінансового потенціалу та фінансових ресурсів територіальних громад, щоб відмежувати фінансові ресурси, якими оперують органи місцевого самоврядування від фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, що функціонують на території громади, а також фінансових ресурсів домогосподарств. Немає чіткого розуміння того, яким чином автор тлумачить ці основні поняття. Вважаємо, що в основу такого пояснення треба покласти поняття суспільного інтересу, на підставі чого відокремити фінансовий потенціал мешканців громади і бізнесу від фінансового потенціалу власне самої територіальної громади. Саме такий підхід застосований автором у другому розділі роботи.

2. У пп. 1.2 (рис. 1.5) представлена класифікація перспективних джерел формування фінансових ресурсів територіальних громад залежно від ступеня складності залучення ресурсів (середня і висока складність). Застосування такої класифікаційної ознаки достатньою мірою аргументовано, процеси залучення фінансових ресурсів різної складності в загальних рисах прописано, проте із тексту підрозділу не зрозуміло, в чому відмінність між середньою і високою складністю?

3. У пп. 2.1 дисертант обґрунтовує необхідність зміни моделі зарахування ПДФО та пропонує здійснювати його за місцем проживання платника. Ця позиція є логічною для вирівнювання фіскальних можливостей громад, однак дискусійним залишається питання запобігання зменшенню фіскальної стійкості великих міст-центрів, які створюють робочі місця та несуть основні витрати на утримання інфраструктури.

4. У пп. 3.3 здобувач визначає «нульове» бюджетування як ключовий інструмент підвищення ефективності видатків у воєнний час. Погоджуючись із цим, слід зауважити, що в роботі бракує детального опису механізму аудиту

ефективності чинних програм, який має передувати «обнуленню» бюджету, щоб уникнути втрати критично важливих соціальних досягнень громади.

5. У III розділі дослідження проаналізовано зарубіжний, зокрема європейський, досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що заслуговує позитивної оцінки. У пп. 3.1 запропоновано стратегічні напрями зміцнення фінансового потенціалу українських громад: розширення прав у сфері фіскальної автономії, об'єднання фінансових ресурсів та співпраці; диверсифікація дохідної бази та запровадження місцевого податку на бізнес; створення резервних фондів та розвиток державно-приватного партнерства. Автор слушно підкреслює, що імплементація цих механізмів повинна бути проведена на основі врахування нерівномірності економічного розвитку та кадрової спроможності. На наш погляд, остання теза потребує додаткових пояснень, що важливо для практичного втілення даних пропозицій.

Разом з тим, наведені зауваження не зменшують наукової і практичної цінності дисертаційної роботи Онищука С. І. Більше того, вони підтверджують актуальність проблематики зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад, зокрема в умовах війни та повоєнного відновлення країни.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Онищука С. І. на тему: «Шляхи зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому ґрунтовно розкрито теоретико-методологічні та прикладні аспекти зміцнення та розширення фінансового потенціалу територіальних громад в умовах децентралізації та воєнних викликів.

Результати дисертаційного дослідження відзначаються належною методологічною обґрунтованістю, логічно структуровані, мають практичну цінність, пройшли апробацію в діяльності органів місцевої влади та у навчальному процесі. За актуальністю, науковою новизною, ступенем обґрунтованості положень і висновків, а також за рівнем апробації основних результатів дисертаційна робота повністю відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Онищук Сергій Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Андрій БУРЯЧЕНКО

М. П. Андрій Буряченко
20 р.